

УДК 371.133

ЦІНІСНО-СМИСЛОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Н.Б. Ларіонова

У статті на засадах системного підходу та загальної теорії діяльності обгрунтовано місце ціннісно-сміслового компоненту в розробленій автором структурі професійної готовності майбутніх соціальних педагогів, визначено його сутність, зміст і функції.

Ключові слова: ціннісно-смісловий компонент, професійна готовність, структура, соціальний педагог

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Упровадження в систему вищої педагогічної освіти ціннісної парадигми, суспільна потреба в соціальних педагогах, здатних брати на себе соціальні й етичні зобов'язання з виховання, збереження, відтворення особистості, гарантуючи результат, очікуваний суспільством, актуалізує дослідження різних аспектів формування професійних цінностей майбутніх фахівців як основних суб'єктів соціально-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблему ціннісних якостей особистості, її життєвих смислів та їх розвиток у процесі навчання розглядають К. Абульханова-Славська, Б. Ананьев, Г. Андреева, О. Асмолов, І. Бех, Є. Бондаревська, М. Боришевський, М. Вебер, Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, І. Зимня, І. Зязюн, Д. Леонтьєв, С. Максименко, М. Рокич, В. Роменець, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Т. Титаренко, В. Франкл, О. Хуторської, Г. Шевченко та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив суперечність між необхідністю теоретичного обгрунтування сутнісних характеристик ціннісно-сміслового компоненту професійної готовності майбутніх соціальних педагогів і недостатньою розробленістю означеної проблеми в педагогічній науці.

Мета роботи полягає в обгрунтуванні місця ціннісно-сміслового компоненту в структурі професійної готовності майбутніх соціальних педагогів, визначенні його сутності, змісту й функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обгрунтуванням отриманих результатів. У своєму дослідженні ми виходимо з розуміння феномену професійної готовності як складного й багатогранного явища в єдності особистісного й діяльнісного аспектів, якому притаманні цілісність, стійкість, інтегративність, динамічність, полікомпонентність, і яке є метою, змістом і результатом професійної підготовки, передумовою успішної професійної діяльності й, одночасно, її результатом, виступає одним із визначальних чинників подальшого особистісного й професійного творчого саморозвитку.

Структуру професійної готовності ми обгрунтовуємо, спираючись на основні положення системного підходу: системою виступає сукупність елементів, що знаходяться у відношеннях і зв'язках між собою й утворюють певну цілісність і єдність; будь-яка система може бути розглянута як елемент системи більш високого порядку, у той час як її елементи можуть виступати в якості системи більш низького порядку, тобто складати ієрархічну, багаторівневу будову; системою можна назвати тільки такий комплекс виборчого залучення компонентів, у якому взаємодія й взаємовідношення здобувають характер взаємсприяння компонентів, спрямованих на одержання сфокусованого корисного результату [10, с. 224].

В якості першого компоненту професійної готовності ми визначаємо ціннісно-сміслову готовність. При цьому ми спираємося на положення загальної теорії діяльності про те, що ознакою, яка конститує діяльність, її системоутворювальним фактором є мотив, у випадку професійної діяльності – мотиваційна сфера особистості спеціаліста; передумовою всякої діяльності є потреба, яка отримує свою визначеність тільки в предметі діяльності, «даний предмет стає мотивом діяльності, тим, що спонукує її» [3, с. 312].

Згідно В. Шадрикову, система мотивів, які спонукають професіонала до виконання професійних завдань і завдань професійного розвитку, становить професійну спрямованість. В якості мотивів виступають потреби, установки, переконання, ідеали й інші психологічні утворення людини [7].

Узагальнену характеристику змісту позитивної мотивації до професії майбутніх соціальних педагогів запропонував В. Сластьонін, характеризуючи її як інтеграцію розуміння праці як цінності,

відношення до професії соціального педагога як до особливого виду духовної культури й духовно-практичної діяльності; оволодіння теорією професійного становлення як єдності соціального замовлення й самовизначення особистості; розуміння самовизначення як самопроекування життя, вироблення життєвої стратегії особистості на основі ціннісно-сислового самовизначення; реалізації творчого підходу до проблем формування особистості як суб'єкта [8, с. 265 – 266].

Мотиваційно-ціннісні відносини із професією обумовлені системою мотивів. У сучасній психолого-педагогічній літературі виділяються кілька груп мотивів: розуміння призначення професії; професійної діяльності; професійного спілкування; прояву особистості в професії [5, с. 60-61].

Важливою є оцінка мотиваційної сфери особистості як рухомої, динамічної, але, у той же час, урівноваженої системи особистості. Це, перш за все, певна система домінуючих мотивів, домінанта, що виражається в спрямованості, яка й викликає активність особистості. Водночас діалектика особистості виявляється в тому, що домінанта не абсолютна, тобто мотиваційну сферу за умов науково-виважених цілеспрямованих впливів можна розвивати та коригувати [1, с. 139-140].

Відправними моментами в організації таких впливів є визначення в теорії мотивації емоцій як психічного відображення у свідомості людини відношення результатів діяльності до її мотиву, яке протікає у формі безпосереднього пристрасного переживання, а також визнання їх здатності регулювати діяльність відповідно до передбачуваних обставин [10, с. 407-408]. Як і всі ідеаторні явища, емоції можуть узагальнюватися, а також засвоюватися особистістю в процесі її комунікації з іншими людьми.

Зазначене виявляється психологічною основою формування в майбутніх соціальних педагогів соціально-значущих потреб і мотивів професійної діяльності та поведінки.

У цілому, аналіз психолого-педагогічної літератури із проблеми вивчення мотивів і мотивації діяльності, доводить, що дослідниками виділяються різні функції мотивів: спонукання до діяльності, додання їй спрямованості, смислоутворення.

Принциповим для організації науково-виважених цілеспрямованих впливів є визнання особливого місця смислоутворення, яке виступає не тільки психологічно вирішальною

функцією мотиву, але й несе в собі надзвичайно багатий діяльнісний і особистісний зміст: процес смислоутворення особистості як «відносно стійкої й автономної ієрархічно організованої системи, що включає в себе ряд різнорівневих значенневих структур, які функціонують як єдине ціле, є вираженням психологічних відносин між різними потребами, потребами й мотивами, між багатьма мотивами, між мотивом і метою, між мотивом і результатом, і обумовлює всю життєдіяльність людини» [9, с. 11-12; 6, с. 363-364].

Вищою формою прояву мотивів у свідомості є особистісний смисл, переживання людиною підвищеної значущості предмета, дії або події, що знаходяться в полі дії провідного мотиву. Саме смислоутворювальні мотиви виступають як головна причина спонукання діяльності, як основа постановки мети, вибору засобів і способів її досягнення. Крім того, перехід мотивів в особистісні смисли стимулює перехід індивіда до самомотивації, що є ознакою його суб'єктності. Тому під час формування в людини мотивації діяльності важливим виявляється цілеспрямоване формування особистісних смислів [2].

Питання мотиваційно-ціннісного ставлення особистості до педагогічної діяльності було предметом теоретичного й експериментального дослідження Є. Шиянова, який охарактеризував це ставлення як внутрішню основу активності психолого-педагогічної позиції спеціаліста, так як вона не тільки спонукує до діяльності, а й сприяє продуктивності її процесу й результатів. На його думку, у системі професійно-педагогічних знань, умінь і навичок мотиваційно-ціннісне ставлення до педагогічної діяльності виконує зв'язуючу, координуючу, активізуючу функції [11].

У загальному вигляді ціннісно-смилова готовність характеризується усвідомленою позитивною мотивацією до професії в сполученні з компетентним уявленням про неї (її зміст, соціальну й особистісну значимість), сформованістю свідомих стійких настанов на дотримання морально-етичних норм професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ціннісно-смилова готовність виступає в структурі професійної готовності майбутніх соціальних педагогів як системоутворювальний компонент. Сутністю цього компоненту є стійка позитивна настанова на професійну діяльність, спрямованість на соціально-педагогічну професію як соціальну й особистісну цінність, а змістом – система мотиваційно-ціннісних ставлень особистості до призначення професії,

професійної діяльності, професійного спілкування, прояву себе в професії, набутих особистісних смислів опанування соціально-педагогічною діяльністю, яка виконує по відношенню до діяльності функції цілепокладання, стимулювання, регулювання й оптимізації.

Література

1. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Х., 2006. – 542 с.
2. Демин А. М. Теория мотивации / А. М. Демин. – М. : Наука, 1976. – 268 с.
3. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – 4-е изд. – М. : МГУ, 1981. – 584 с.
4. Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 33 – 35.
5. Педагогика профессионального образования : [Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков и др.; Под ред. В. А. Сластенина. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 368 с.
6. Пелех Ю. В. Теоретико-методичні засади формування ціннісно-сміслової готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності / Ю. В. Пелех // Вища освіта України. – 2008. – № 3 (дод. 2), т. 1. – С. 362–369.
7. Профессионализация предметной подготовки учителя математики в педагогическом вузе / [Афанасьев В. В., Поваренков Ю. П., Смирнов Е. И., Шадриков В. Д.]. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2000. – 389 с.
8. Сластенин В. А. Социальная педагогика и социальная работа : личность и профессия / В. А. Сластенин // Теория и практика социальной работы : отечественный и зарубежный опыт : моногр. сб. : в 2-х т. – М. – Тула : Издат. АСОПир, 1993. – Т. 1. – 390 с. – С. 265 – 274.
9. Сосновский Б. А. Мотив как личностное образование / Б. А. Сосновский // Мотивационная регуляция деятельности и поведения личности / Отв. ред. Л.И. Анцыферова. – М. : Наука, 1988. – С. 60 – 64.
10. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 2007. – 590 с.
11. Шиянов Е. Н. Теоретические основы гуманизации педагогического образования : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Шиянов Евгений Николаевич. – М., 1991. – 400 с.

ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВОЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ

Н.Б. Ларионова

В статье на основе системного подхода и общей теории деятельности обосновано место ценностно-смыслового компонента в разработанной автором структуре профессиональной готовности будущих социальных педагогов, определены его сущность, содержание и функции.

Ключевые слова: *ценностно-смысловой компонент, профессиональная готовность, структура, социальный педагог.*

VALUE-SENSE COMPONENT OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUE

N. Larionova

On the basis of a systematic approach and the general theory of activity justified a place of value-sense component in the structure developed by the author of professional readiness of future social pedagogues, to determine its nature, content and functions.

Value-sense willingness acts in the structure of readiness of future social pedagogues as the backbone component. The essence of this component is a strong positive attitude in professional activities focus on socio-pedagogical profession as a social and personal value and meaning-motivational system of value assignment to individual attitudes, professional activities, professional communication, proved himself in the profession acquired personal meanings mastering social and educational activities, performing in relation to the function of goal-setting, incentives, regulation and optimization.

Keywords: *value-sense component, professional readiness, structure, social pedagogue.*

Ларіонова Наталія Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Луганського національного університету імені Т. Шевченка (м. Старобільськ, Україна). E-mail: natalari59@mail.ru

Larionova Nataliya Borysivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Social Work of Taras Shevchenko National University of Lugansk (Starobilsk, Ukraine). E-mail: natalari59@mail.ru